

Nr 535.

Av herr Håstad, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 145, angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m.

Även om statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i proposition nr 145 förutsätter att Kungl. Maj:t utan något riksdagens yttrande skall fastställa ämnesfördelningen och kursplanerna i det nya tregrenade gymnasium, som samtidigt föreslås, kan riksdagen enligt § 89 RF icke betagas rätten att ge till kända önskemål rörande nämnda frågor. Det synes mig angeläget att riksdagen, i anslutning till vad som skedde för tre år sedan vid principbeslutet i skolfrågan, ånyo toge upp till dryftande frågan om de moderna språkens och särskilt franskans ställning i den nya gymnasieorganisationen.

I propositionen lämnas en mycket knapphändig redogörelse för de tre moderna språkens plats i gymnasiet enligt skolöverstyrelsens förslag. Mot förslaget att även i fortsättningen göra engelskan till huvudspråket kunna inga erinringar göras. Däremot är det uppenbart att i någon mån tyskan men framför allt franskans givits en restriktivare omfattning än man kunnat vänta. I fråga om tyskan är dock skadan härav otvivelaktigt lättare reparerbar, eftersom svårigheterna för en student, som en gång lärt sig grunderna, att efteråt förkovra sina kunskaper i detta språk eller att över huvud förstå och även tala det äro förhållandevis små eller lättöverkomliga. Annorlunda ställer det sig när det gäller det från svenskan vida mera avlägsna franska språket; för att något så när förstå detta språks tal och skrift fordras en omfattande undervisning, och så pressad av utbildningskrav som vår tids ungdom blivit kan det inte väntas att mer än ett relativt ringa antal studenter efteråt får tillfälle eller har energi att förbättra sina kunskaper i franska eller ens vidmakthålla dessa. Såsom det framgår av departementschefens redogörelse får franskans en svag ställning på realgymnasiet, likaså inom den allmänna linjens sociala gren, och delvis också på latinlinjen. Skolöverstyrelsen själv beklagar att den sett sig av konkurrensen från andra ämnen nödgad att beskära franskans ställning. Den enda gren, där franskans får en mycket gynnad position, skall bli inom den allmänna linjens nyspråkliga avdelning. Häremot är intet i och för sig att säga. Men de, som väntas välja denna studielinje, beräknas i mindre utsträckning än de, som gå övriga linjer, komma att rekrytera universitet och fackskolor, varför denna linjeordning inte löser de problem, på vilka universitet och fackskolor pekat och vilka närmare beröras här nedan.

Frågan om de moderna språkens ställning i läroverken innefattar något mera än enbart att puzzla med timmar på schemat. Med frågan samman-

hänger hela den svenska kulturens orientering. Intet har hittills varit en större styrka för vårt lands kultur än dess allsidiga förankring. Vår kultur har under de senaste århundradena vilat på tre pelare: fransk kultur, tysk kultur och anglosachsisk kultur, i nu nämnd historisk ordning. Även om ett av dessa länder under några perioder dominerat, har det dock alltid funnits kontakter med de andra här nämnda kulturerna och därigenom en motvikt mot ett alltför ensidigt andligt beroende. Just nu är den anglosachsiska kulturen den dominerande i våra kulturrelationer, men även med allt erkännande av det stora utbyte, som Sverige har härav, måste vi finna det synnerligen angeläget att upprätthålla de traditionella kontakterna med de tyska och fransk-latinska kulturvärldarna. Ja, man kan gå ett steg längre och anföra, att just den omständigheten att vi av praktiska skäl nu göra engelskan till det nyspråkliga huvudämnet uppfordrar oss till att vaka över att den åstundade ökade kunnigheten att lära och framför allt tala engelska inte köpes till priset av en förträngning av kulturförbindelser, som för oss alltid varit synnerligen betydelsefulla och som även i framtiden förvisso bli för oss oundgängliga.

Härtill kommer att behovet av kunskaper i moderna språk starkt stegrats i vår internationaliserade tid. Allt tyder på att framtiden undan för undan kommer att skärpa dessa kunskapskrav. Skola svenskarna kunna göra sig internationellt gällande, räcker det i de flesta fall inte med att vederbörande något så när behärskar engelska. Vad franskan beträffar, är detta alltjämt jämbördigt med engelskan som kongressspråk. Inom Europarådet torde flera delegater tala franska än engelska. Med hänvisning till Nobelprisen kan man vidare påpeka på den stora roll, som franska skönlitteraturen nu spelar. Efter krigsårens självklara avmattning har den franska vetenskapen på de flesta områden återtagit sin tidigare position.

Så gott som enstämmigt ha de akademiska myndigheterna i sina yttranden över skolöverstyrelsens gymnasieförslag inskärpt den trängande nödvändigheten av att gymnasierna utrusta studenterna med förutsättningar att utan svårighet tillgodogöra sig litteratur på de tre språken. Humanister och naturvetare ha härvidlag hävdad samma bestämda mening. De flesta studenter — utom troligen flertalet av dem som ämnar välja den nya allmänna linjen — bli i vår tids uppskruvade konkurrens och med de ökade kraven på fackutbildning tvingade att studera vidare vid universitet eller fackhögskolor. Den opinion, som med sådan styrka framträtt bland universitets- och högskolelärare, kan inte negligeras. Den syftar lika mycket till studenternas som till samhällets bästa. De akademiska lärarnas erfarenheter gå alltmer deciderat i den riktningen, att antingen tvingas studenterna efteråt ta igen vad de borde ha fått inhämta i läroverken eller också avskärmas vårt land mer och mer från alla de impulsgivande inflytelserna från den franska kulturkretsen. Av egen erfarenhet vet jag att de flesta studenter inte anse sig kunna tillgodogöra sig en kursbok, som är skriven på franska; ofta händer det att även de mest begåvade och ambitiösa studenter bekänna att deras franska kunskaper äro otillräckliga, samtidigt som de av

ekonomiska skäl förklara sig inte ha tid eller råd att förlänga studietiden med att även ta itu med franska språkstudier. I regel är det blott några specialister i franska — vilka kanske haft möjlighet att tillbringa en tid i något fransktalande land — som ledigt gå i land med litteratur på franska eller forskningar med franskt material. Följden har blivit att litteraturen och studierna bli alltmer ensidigt bestämda. Denna utveckling står i strid mot den vetenskapliga undervisningens eller utbildningens väsen. Den måste betecknas som ett förfall, för vilket varken lärarna eller studenterna ha skulden.

Just med hänsyn till det anförda säger det så litet, när det t. ex. invändes att antalet kursböcker på franska är så litet redan nu. I själva verket torde de flesta lärarna sedan länge dragit sig för att anvisa fransk litteratur, av det enkla skälet att utsikten att studenterna läsa den är så ringa. Inte heller kan man gärna hänvisa till att många akademiskt utbildade män och kvinnor blivit framstående trots bristen på färdigheter i franska språket. I grund och botten förhåller det sig väl så, att ifrågavarande män och kvinnor själva beklagat dessa brister och alltid ansett det som en stor svaghet, kanske som ett lidande att de varit utestängda från direkt kontakt med fransk kultur. Och även om åtskilliga obestriddligen gått i land med stora uppgifter utan kunskaper i franska, kunna dock få ungdomar under skolarren vara vissa om att dylika kunskaper skola bli överflödiga för dem ute i livet.

Man kan förstå — särskilt med hänsyn till det franska språkets svårighetsgrad — att tyskan näst efter engelskan gynnades när grundlinjerna för den nioåriga enhetsskolan drogs upp vid 1950 års riksdag. Inte minst i syfte att skapa en viss jämvikt mellan de germanska och de latinska kulturkretsarna fordrar emellertid konsekvensen att det nya gymnasiet i stället ger franskan desto större utrymme. Även om det tyvärr blir ett relativt fåtal som på detta sätt får lära sig franska — och i första hand bör det vara gymnasiernas uppgift att lära studenterna att ledigt förstå detta språk — är det främst på denna grupp, som omfattningen av vårt lands kulturrelationer ofrånkomligen hänger. Att dessa kulturrelationer i vårt eget lands intresse måste göras så allsidiga och vidsträckta som det står i vår makt kan aldrig nog starkt betonas. Därpå beror styrkan av de kulturinsatser, som vi själva kunna utföra både hemma och i det internationella samarbetet. Därför framstår problemet om de moderna språkens ställning i det nya gymnasiet så viktigt att jag hemställer,

att riksdagen, i samband med behandlingen av proposition nr 145, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att Kungl. Maj:t vid fastställandet av det nya gymnasiets ämnesuppdelning och kursplaner måtte ge franskan en starkare ställning än som föreslås av skolöverstyrelsen.

Stockholm den 9 april 1953.

Elis Håstad.